

ସୌମ୍ୟ-ଗୀତିକା

ବାଲେଶ୍ଵର ଜଞ୍ଜାଳ ପାଳିକା ଗୁରୁ ଚୈନ୍ଦ୍ରଧର

ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ମୁନସୀ ଜାନ ପାତ୍ର ଏଡ଼ିକ୍ଟ

ରଚିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ।

PRINTED BY S. N. MOHAMMAD
AT THE EDWARD PRESS

Cuttack, 1915

ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ / ୨ . ଛଅପଇସା ମାତ୍ର ।

ନୂତନ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ଶିଶୁସୋପାନ ଦ୍ଵୟ ନିମିତ୍ତ, ଶ୍ରେଣୀ ସୂଚକ, ସୁବୋଧ ଓ ସୁଦ୍ରୁ ଗୀତବିଶିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ ପୁସ୍ତକ ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ଥିବାର ଅନୁଭବ କରି ତଦ୍ଵୟ ଶ୍ରେଣୀ-ପୁସ୍ତକ ଲେଖିକା ପାଇଁ ବହୁଦିନରୁ ଆକାଂକ୍ଷା ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଲୁପାରୁ ଗତବର୍ଷ ସେ ଆକାଂକ୍ଷା ତରତାର୍ଥ ହୋଇ ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହେଲା; ତହିଁରେ ନୈତିକ, ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ଅନେକ ଗୁଣିଏ ଗାଥା ଅଙ୍ଗଗୁଳନାର ସଙ୍ଗୀତ ସହ ସମାବଧି ଥିଲା । ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଉତ୍କଳର ବନ୍ଦନାୟକ, ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ସମୁଜ୍ଞ ଅଭିଜ୍ଞ ରତ୍ନ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଜନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ଭୂତପୂର୍ବ ଇନ୍ଦ୍ରେଜିର ଶାଲ ଶାୟକ୍ତ ରାୟ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ କାହାଦୁର ମହୋଦୟ ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତହିଁରେ ପୁସ୍ତକ ଶ୍ରେଣିକ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଦୁଇଦୃଷ୍ଟି ନିବନ୍ଧନ ପୁସ୍ତକ ଶ୍ରେଣିକ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା ପୂର୍ବେ ଗୁରୁଦାହରେ ଦଗ୍ଧୀଭୂତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ସୁଦ୍ଧା ସାହାଯ୍ୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଣିକ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଶୈଶବ-ଗୀତିକା ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ଉପସ୍ତହାର ସ୍ଥଳରେ ବିଜ୍ଞାତ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହି କି, ଏହି ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାପକଗଣ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖାଇବା ପୂର୍ବେ ତଦନୁଯାୟୀ କିରୂପେ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଧୀରଚିତ୍ତରେ ସ୍ଥିର କରି ଶିଖାଇବେ; ତାହା ହେଲେ ସୁଁ ମୋର ପରଶ୍ରମର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରି ସୁଖୀ ହେବ । ଇ :

ଡା ୨୮୧୧୧୨	}	ପ୍ରଣେତା
ପାଲଦା ଗୁ. ଟ୍ରେ. ସ୍କୁଲ		ମୁଦ୍ରା କାନ ଗାହ ।

୨ୟ ସଂସ୍କରଣର ବିଜ୍ଞାପନ ।

ମହାପ୍ରଣୀତ ଶୈଶବଗୀତକାର ଉପଯୋଗିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଟକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲର ହେ: ମାଷ୍ଟର ପୂଜନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ମହାରଣା ବି.ଏ., ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ ଡେପୁଟି ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ ବି.ଏ., ମୌଲଭୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଗାଡ଼ଲ ହକ୍ ବି.ଏ. ପ୍ରମୁଖ ବିଜ୍ଞି ମହୋଦୟଗଣ ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ତାହାର ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣର ପୁସ୍ତିକା ଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍କଳଭାଷୀ ସ୍କୁଲର ମତ ଅଲ୍ପବୟସ୍କ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଲଭ କରି ନିଃଶେଷ ପାଇବାରୁ ସମ୍ପ୍ରତି ତାହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କଲି । ଇ: ତା ୨୧/୩/୧୯୧୫

ପ୍ରଣେତା ।

ସୂଚିପଦ ।

ନଂବର	ବିଷୟ			ପୃଷ୍ଠା
୧	ଜହ୍ନମାମୁ	...	...	୧
୨	ସାଆନ୍ତ ମା	...	...	୨
୩	ସାଆନ୍ତ ବାପା	...	...	୨
୪	ପିତା ମାତା	...	...	୩
୫	ଅଳ୍ପ	...	...	୪
୬	ଭିକାରୀ	...	...	୪
୭	ମହାଜନ	...	...	୫
୮	କୃଷକ	...	...	୬
୯	ବାଳକ	...	...	୬
୧୦	ଭବର	...	...	୭
୧୧	ଗୋରୁ	...	...	୮
୧୨	ବରଷ	...	...	୮
୧୩	ବାନର	...	...	୯
୧୪	ହାତୀ	...	...	୧୦
୧୫	କାଉ	...	...	୧୦
୧୬	ବାଉ	...	...	୧୧
୧୭	କୋକିଳ	...	...	୧୧
୧୮	ହଂସ	...	...	୧୨
୧୯	ଶୁଣ୍ଠିଚମୁଷା	...	...	୧୩
୨୦	ହଳଦିବସନ୍ତ	...	...	୧୩
୨୧	ସୂର୍ଯ୍ୟ	...	...	୧୪
୨୨	ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ	...	...	୧୪
୨୩	ମେଘ	...	...	୧୫
୨୪	ବହୁଧର୍ମ	...	...	୧୫
୨୫	ଭୟାନକ	...	...	୧୬

ନମ୍ବର	ବିଷୟ			ପୃଷ୍ଠା
୨୭	ଦିଗ	...	...	୧୭
୨୮	ପ୍ରାତଃକର୍ମ	...	...	୧୭
୨୮	ରେଖା	...	...	୧୭
୨୯	ଛଣିପୁଲ	...	...	୧୮
୩୦	କଞ୍ଚନପୁଲ	...	...	୧୮
୩୧	ବରଗଛ	...	...	୧୮
୩୨	ଉଦ୍ୟାନ ଭ୍ରମଣ	...	...	୧୯
୩୩	ଜାଲ ଲଗାଇବା	...	...	୨୦
୩୪	ବାଣୀ କଟା	...	...	୨୦
୩୫	ଧାନକଟା	...	...	୨୧
୩୬	ଶେଣା	...	...	୨୧
୩୭	ତେଣୁ ଖେଳ	...	...	୨୨
୩୮	କରତ ଖେଳ	...	...	୨୨
୩୯	ପିଅନ୍ ଖେଳ	...	...	୨୩
୪୦	ବଲ ଖିଡ଼ି	...	...	୨୩
୪୧	ସାଜ ଲଗାଇବା	...	...	୨୪
୪୨	ଅଙ୍ଗଶୁଳନା	...	...	୨୪
୪୩	ବାଇଗଣ	...	...	୨୪
୪୪	ଧାନ୍ୟ	...	...	୨୫
୪୫	ଅଙ୍ଗଶୁଳନା (ଗୋଇଁ ଟେକିବା)			୨୫
୪୬	ଶ୍ରେଣୀଗଠନ ବିଷୟକ ଅଙ୍ଗଶୁଳନା			୨୬
୪୭	ରସ	...	...	୨୬
୪୮	ପଇତ୍ତ	...	...	୨୭
୪୯	ସଜ୍ଜା	...	...	୨୭
୫୦	ଭଉଁର ଖେଳ	...	...	୨୮

ଶୈଶବ-ଗୀତିକା ।

୧ ଜନ୍ମମାମୁ ।

ଅରେ ଜନ୍ମମାମୁ ଏନ୍ତୁ ତୁ କାହିଁ ?
ଦନବେଳେ କିପାଁ ଦଶିଲୁ ନାହିଁ ?
ବହୁତ ଭରରେ ମୋ ମାମୁ ଘର,
ମାମୁ ବରେ ମୋତେ ବଡ଼ ଆଦର ।
ପାତଲ କଦଳୀ ପାତଲ ଅଇ,
ହେନା, ଦୁଧ, ପିଠା ତବତ ଭାତ,
ଖାଇବାକୁ ମାରିଁ ଦିଅନ୍ତି ମୋତେ,
ମାଆ ପରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି କେତେ ।
ଅଭିମା ଶରଧା ବେଶି କରନ୍ତି,
ରାଜା ରାଣୀ ଗପ କେତେ କହନ୍ତି ।
ମ'ମୁ-ପୁଅ ଭାଇ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଖେଳେ,
ରହିବାକୁ କହେ ମୋହର ମେଳେ ।
ମାମୁ ଘରଠାକୁ ଯେ ଦିନ ଯିବି,
ମୋ ମାମୁ ମାରିଲି କୁହାର ହେବି ।
ଅରେ ଜନ୍ମମାମୁ କୁହାର ତୋତେ,
ତୋ ଚୁପଟି ଭଲ ଦଶଇ ମୋତେ,
ଠିଆ ହୋଇ ମୁହିଁ ସବୁଜ ବାସେ,
ଦେଖୁଥିବି ତୋତେ ମାଳଆକାଶେ ।

୨ ସାଅନ୍ତ ମା ।

ସାଅନ୍ତ ମାଆ ମୋହର ମୋତେ ଭଲ ପାଏ;
 ଭଲ ପଦାର୍ଥ ସେ ମୋତେ ନ ଖାଇ ଖୁଆଏ ।
 କେତେଥର ଝାଡୁଆଏ ମୋ ଦେହରୁ ଧୂଳି;
 କେତେଥର ପୋଛୁଥାଏ ମୋ ଦେହରୁ ମଳ ।
 ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ନ ଖୁଆଇ ଭାତ ଖାଏ ନାହିଁ;
 ପଡ଼ିଗଲେ ଶେଳୁ ଶେଳୁ ଉଠାଏ ସେ ଧାଇଁ ।
 ମୋ ସାଅନ୍ତ ମାଆଙ୍କର ବଡ଼ ଦୟା ଭଲ;
 ଯାହା ଯେ ମାଗେ ସେ ଦିଏ ମନା କରେ ନାହିଁ ।
 ଗରିବକୁ ଦେବା ଭଲ ଆମ୍ଭେ ଦୟା କରି;
 ନ ଦେଲେ ଗରିବ ଦୁଃଖେ ଯିବ ସିନା ଫେରି ।

୩ ସାଅନ୍ତ ବାପା ।

ବସିଛନ୍ତି ମୋର ସାଅନ୍ତ ବାପା,
 ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଘସି ଦେଉଛୁ ଅପା ।
 ସାଅନ୍ତେ ମୋହର ଗାଧୋଇ ଯିବେ,
 ଘଷି ଘଷି ମୋତେ ଗାଧୋଇ ଦେବେ ।
 ସାଅନ୍ତେ ଖାଇବେ ତବତ ଭାତ,
 ଖାଇବ ତା ସଙ୍ଗେ ଧୋଇ ମୁଁ ହାତ ।
 ଭାତଥାଲି ଦେବ ମୋ ଅପା ଅଣି,
 ମୁଁ ଦେବ ତାହାଙ୍କୁ ପିଇବା ପାଣି ।
 ଭାତ ଖାଇ ହାତ ଧୋଇବ ଶୁଣ୍ଠେ;
 ବୁଲୁଥିବି ଗୀତ ଗାଇଣ ଦାଣ୍ଡେ ।

ଦଣ୍ଡବତ ମୋର ସାଥୀନ୍ତୁ ତୋତେ,
ଭାଙ୍ଗିଥିବେଲେ ତାଙ୍କରୁ ମୋତେ ।

୪ ପିତା ମାତା ।

ମୋର ପିତା ମାତା ତ	କେତେ କଷ୍ଟ ସହି,
ପାତୁଛନ୍ତି ମୋତେ ରେ	କହିତ ନୁହଇ ।
ମୋତେ ଜୁର ହେଲେ ତ	ତାଙ୍କର ଭବନା,
ଭଜାଗରେ ଜଗନ୍ତି	ରକ୍ତପାକ ସିନା ।
ମୋତେ ବଡ଼ ଜାଣନ୍ତି	ଟଙ୍କା ସୁନା ଠାରୁ,
ମୋତେ ଖୋଜି ଘରକୁ	ଆଣନ୍ତି ବାହାରୁ ।
ମୋ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ତ	ପଇସା କଉଡ଼ି,
ତାହାଙ୍କର କେତେ ରେ	ଯାଉଅଛି ଉଡ଼ି ।
ମାଆ ମୋର ବସିଥାଏ	ମୋ ବାଟକୁ ଶୁଣି,
ମୋ ପାଇଁ ସେ ରଖିଥାଏ	ପେଟକୁ ନ ଖାଇ ।
କଣ ବା ମୁଁ କରବି	ତାଙ୍କ ଉପକାର ?
କେମନ୍ତେ ବା ସୁହିବି	ଏ ରଣ ତାଙ୍କର ?
ମନ ଦେଇ ପଢ଼ିବି	ବିଦ୍ୟା ହେବ ମୋର,
ଭୋଜନାର କରିବି	ନାନା ଉପାୟର ।
ତାଙ୍କ କଥା ମାନିବି	ଯାହା ସେ କହିବେ,
ତାଙ୍କୁ ଆଶି ଦେବି ମୁଁ	ଯାହା ସେ ମାଗିବେ
ତାଙ୍କୁ ସୁଖେ ରଖିବି	ଠାକୁରଙ୍କ ପରି,
ସେଇ ମୋର ପ୍ରଭୁ ରେ	କିଏ ତାଙ୍କ ପରି ।
ତାଙ୍କ ସେବା କରିବି	ନିଜ ଦିନ ରୁତି,
ପିତା ମାତା ପରି ରେ	କେହି ତ ନାହାନ୍ତି ।

* ଅନ୍ଧ ।

ଏହି ଯେ ଅସୁଛି ବୁଢ଼ା	ଅଣ୍ଟାଳି ଅଣ୍ଟାଳି,
ବେଗେ ଚାଲି ପାରୁ ନାହିଁ	କାମେ ଭାଲି ଭାଲି ।
କିଏ ଯାଏ କିଏ ଆସେ	ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ,
ଏ ସୁନ୍ଦର ସଂସାର ସେ	ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ ।
ବଳ ତାର ନାହିଁ ରେ	କାମ ସେ କରବ,
ଦିଶୁ ନାହିଁ ତାକୁ ସେ	କେମନ୍ତେ ପଢ଼ିବ ?
ଚାଲୁଁ ଚାଲୁଁ ଝୁଲୁଛି	ପଡ଼ୁଅଛି ନଇଁ,
ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛି	କେତେ କଷ୍ଟ ସହ ।
ଅନ୍ଧ ମନ ଜାଣି ସେ	କିଛି ଜାକୁ ଦେବ,
ତାହାକୁ ସେ ଅନନ୍ଦେ	କଲାଣ କରବ ।

୭ ଭକାଣ ।

ଦେଖ ବୁଢ଼ା ଭକାଣ	ଦୁଆରେ ଦୁଆରେ,
କେତେ କଷ୍ଟେ ଚାଲୁଛି	ଖରୁ କରଖାରେ ।
ଭିକ ପାଇଁ ବିକଳେ	କେତେ ସେ ଡାକୁଛି,
ନଇଁ ନଇଁ ଘରକୁ	କେତେ ସେ ଚାହୁଁଛି ।
ମୁଠେ ମୁଠେ ଚାଉଳ	କିଏ ଜାଣି ପାଡ଼,
ସୁଅ ଭାରି ତାହାର	କେହି କି ନାହାନ୍ତି ?
ବଳ ତାର ଥିଲେ କି	ଭିକ ଚିପି ମାଗନ୍ତା,
ଏତେ ଘୁନ କେଉଁଠା	ଶୁଣିବେ କଲନ୍ତା ?
ବଳ ଥାଇ ସେ ଛୋକ	ମାଗି ଚାଲେ ଭିକ,
ବୁଦ୍ଧି, ବଳ, ଜୀବନ	ସବୁ ତାର ଧୂଳି ।

୨ ମହାଜନ ।

ବଡ଼ ବଜାରରେ ଦେଖ	ବସି ମହାଜନ,
ଦିନ ରାତି ଗଣୁଅଛି	ଟଙ୍କା ପଣ ପଣ ।
ମେଲି ଦେଇଛି ଗୋଦାମ	ଦେଖ କି ସୁନ୍ଦର,
ସଜାଇଛି ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ	କେତେ ଯତନର ।
ଖଟିଛନ୍ତି ଚୁକର ରେ	ଏଣେ ତେଣେ ଧାଇଁ,
ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ସେତ	ମାଲ ଦେବା ପାଇଁ ।
ଲଗିଅଛି ବିକା କଣା	ଝୁଲୁଅଛି କଣା,
ଓଜନ ହେଉଛି ମାଲ	ଦେଖ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ।
ବସିଅଛି ବାବୁ ପରି	କର କାରବାର,
ଲେଖୁଅଛି ଖାତାପତ୍ର	ବଡ଼ ଦୃଢ଼ଫର ।
ଚୁକର ଯେ କରୁଛି ସେ	ଖଟି ମାସ ଯାକ,
କେବଳ ପାଇବ ସିନା	ଦରମା ଗଣ୍ଡାକ ।
ମହାଜନ ପରି ଲାଭ	ସେ କାହୁଁ କରିବ,
ମନସୁଖେ କାମ କରି	ଦିନ କଟାଇବ ।
ମହାଜନ ବ୍ୟବସାୟେ	ହୁସାକ ଅସଲ,
ସବୁ ବ୍ୟବସାୟ ଠାରୁ	ଏ ବେଉସା ଭଲ
ବଡ଼ ମୁଁ ହୋଇଲେ ଯେବେ	ପଇସା ପାଇବି,
ମହାଜନ ବ୍ୟବସାୟେ	ନିଶ୍ଚୟ କରିବି ।
ବସିଥାଅ ମହାଜନ	କରି କାରବାର,
ଯାଉଛି ସରକୁ ଭାଇ	ଜୁହାର ଜୁହାର ।

୮ କୃଷକ ।

ଏହିତ କୃଷକ ଉପ—	କାଣ୍ଡ ଜଗତର,
କୃଷି କରି ଯୋଗାଉଛି	ସକଳ ଅମ୍ବର ।
ଖେତରେ ବୁଣିଛି ଧାନ	ପାଲେ ଆଶୁଗୁଣ୍ଠ,
ବାଡ଼ିରେ କଦଳୀ ଭେଣ୍ଟା	ଫଳେ ବାରମାସ ।
ପାଳିଅଛି ଗୋରୁ ଗାଈ	ପାଏ ଦୁଧ ଦହି,
ଭାଇ, ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗେ ଘରେ	ସୁଖେ ଅଛି ରହି ।
ଦିନପାଳ କାମ କରେ	ଦେଖେ ବିଲ ବାଡ଼ି,
ବିଦେଶ ସେ ଯାଏ ନାହିଁ	କେତେ ଘର ଛାଡ଼ି ।
ଅମାରରେ ଧାନ ତାର	ବାଡ଼ିରେ ପରିବା,
ଘରେ ଦୁଧ ଘିଅ ତାର	ଉଣା ଅଛି କିବା ।
ନିଜେ ଖାଇ ପିଇ ପୁଣି	କୁଟୁମ୍ବ ପାଳୁଛି,
ପର ଦୁଃଖ ଦେଖି ପୁଣି	ତାକୁ ଦେଉଅଛି ।
କୃଷକ କୁଟୁମ୍ବ ସଙ୍ଗେ	ସୁଖେ ଘରେ ଥାଏ.
ଯେତେବେଳେ ଯାହା ପାଏ	ଅନନ୍ଦରେ ଖାଏ ।

୯ ବାଳକ ।

ମୁହଁ ତ ବାଳକ ମୋର	କାମ ପାଠ ପଢ଼ା,
ଏଣେ ତେଣେ ଯିବି ନାହିଁ	ଖେଳିବେଳ ଛଡ଼ା ।
ପିତା, ମାତା, ବଡ଼ଭାଇ	ମୋର ଗୁରୁଜନ,
ତାଙ୍କ କଥା କଲେ ଶୁଣି	ହେବ ତାଙ୍କ ମନ ।
ସେମାନେ କରନ୍ତି ସବୁ	ମୋର ଭଲ ପାଇଁ,
ତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ପାଳିବି ମୁଁ	ଅନନ୍ଦରେ ଥାଇଁ ।

ଖେଳନ୍ତି ପଢ଼ନ୍ତି ମୋର	ସଙ୍ଗେ ଯେତେ ଜଣ,
ସେମାନେ ମୋହର ଭାଇ	ଭଉଣୀ ସମାନ ।
କାହାରିକୁ ନ କହିବି	କେତେ କଟୁକଥା,
କାହାରି ମନରେ କେତେ	ଦେବି ନାହିଁ ବ୍ୟଥା ।
ଲେଖିବି ପଢ଼ିବି କାମ	କରିବି ଯତନେ,
ମୋଠାରେ ଶରଧା ହେବ	ସମସ୍ତଙ୍କ ମନେ ।

୧୦ ଭିକାର ।

ଗୁରୁଆଡ଼େ ଦେଖୁଅଛୁ	ସେଉଁ ଗଛମାନ,
ନାନାଜାତି ଫଳ ମୂଳ	ବାସ ସାନ ସାନ,
ଗୋରୁ ହେଲି ଘୋଡ଼ା	ହାତ କୁଆ ଗୁଆ ଶାଗ,
ପିତା ମାତା ଭାଇ ବନ୍ଧୁ	ପତିପା ଅମ୍ବର,
ନଦୀ ପରବତ ଜଳ	ସ୍ତଳ ଏ ଅକାଶ,
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାରା ଯାହା—	କର ତହିଁ ବାସ,
ଏ ସୁନ୍ଦର ଜଗତ	ଏ ଜୀବ ଅଗଣନ,
ଖର, ବର୍ଷା, ବନ, ଶୁଭ	ଶୀତଳ ପବନ,
ଏ ସକଳ ଯେ କରୁଛି	ସେହୁତ ଭିକାର,
ସେହୁତ ଜଗତପତି	ଜଗତଠାକୁର,
ଯାହା ମୁଁ କରୁଛି	ଯାହା ଭୁଲୁଅଛି ମନେ,
ସେ ପ୍ରଭୁ ପାରନ୍ତି ଜାଣି	ସବୁ ଅନୁକ୍ଷଣେ ।
ମନେ ମନେ ହେବି	ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିତ କର,
ତାଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ଅଭି	ନାହିଁ ଜଗତର ।

୧୧ ଗୋରୁ ।

ଗାଈଦୁଧ ପିଇ	ହୁଅଇ ବଳ,
ବଲରେ ବଳଦ	ଟାଣେ ଲୁଙ୍ଗଳ ।
ହଳ କରେ ପୁଣି	ଶଗଡ଼ ଟାଣେ,
ଛେଲ ବହୁ ପୁଣି	ଘରକୁ ଆଣେ ।
ଶ୍ରାବଣ ମାସର	ଘୋର ବରଷା,
ବଇଶାଖ ଖରା	ଉଡ଼ାଏ ହୁଆ;
ତାକୁ ସହୁ ଭାଇ	ତରେ ସେ କାମ,
ଉପକାଶ ପଶୁ	ଗୋରୁର ନାମ ।
ଖାଇବାକୁ ଦିଅ	ଗୋରୁକୁ ଭାଇ !
କାମ ସେ କରୁଛି	ଅମ୍ଭର ପାଇଁ ।
ପଡ଼ିଆର ଘାସ	ବଲର ଖାଣି
ଖାଇ କି ପାରିବ	ଲୁଙ୍ଗଳ ଟାଣି ?
ପିଡ଼ିଆକୁ ଟୁଟୁଛି	କୋମଳ ଘାସ
ଖାଇଲେ ତାହାର	ପୁରବ-ଆଶା ।

୧୨ ବିରାଡ଼ ।

ଶଙ୍ଖି ବିରାଡ଼, ଶଙ୍ଖି ବିରାଡ଼ !

ବୁଲୁଥିଲୁ କାହିଁ ହୁଅକୁ ଶୁଭ !

ଅମ୍ଭ ଘର ମୁଖ ମାରିବୁ ଯେବେ,

ଦୁଧ, ଭାତ, ପିଠା, ଖାଇବୁ ତେବେ ।

ମୁନାଅଁ ନଈକୁ ଲୁଗାଇ ରଖୁ,

ପକାଉଅ ଘରେ ମୂଷାକୁ ହକୁ ।

ଶ୍ରୀତଦନେ ଶୋଭା ରୁଚି ମୁଣ୍ଡରେ,

ଏହା ଯୋଗୁଁ ବସି ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ।

ଦୁଧ, ଦିଅ, ମାଛ ତୋର ଆହାର,

ଶୋକ ବୁଲୁଥାଉ ଅଛି କାହାର ?

ଭୋକ ବେଳେ ଯେବେ ଘରକୁ ଯାଉ,

ଲୁଗା ଓ ହାଲୁକା ବୋବାଉ ଥାଉ ।

କୋମଳ ଅଟଇ ବେଶ୍ୟ ଦୋହର,

ଧାନକୋଠୀ ଶଙ୍ଖି ତୋହର ସର ।

ମୋ ପାଖରେ ଥିବୁ ଯିବୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ,

ତୋ ହୁଅ ଯଙ୍ଗେ ମୁଁ ଖେଳିବି ରଙ୍ଗେ ।

୧.୩୩ ଶ୍ରୀମତୀ

ଦେଉଳି ସ୍ଥଳର

ମୁକ୍ତି ବାନ୍ଧ

ବାଳରୁ ମୁଁ କଲି,

ବାନର ବିସ୍ତୃତି

ଗହୁର ଅଗରେ

ଅବଶ୍ୟ ସୁଖରୁ ପର ।

ଚାନ୍ଦ୍ର ଓ ଚାନ୍ଦ୍ର

ତେଲ୍ ସେ ପଞ୍ଜି

ମାତୃକାୟା ତାଙ୍କ ଉପର,

ଡା. ସ୍ୱାମୀ ଚୂରୋଟି

ଭଲ ଶିଖିବୁ ବେ

ଭାଲି ଧରବାକୁ ଖର ।

ଶର ବରଷା ସେ ଗହ୍ମରେ କଟାଏ
 ରାତିରେ ଶୁଏ ସେ ଭାଲେ
 କେଡ଼େ ସାବଧାନେ ଭାଲେ ଶୋଇଥାଏ
 ଗତି ତ ନ ପଡ଼େ କାଲେ ।
 ପେଟତଳେ ତାର ହୁଅକୁ ଝୁଲାଇ
 ତା କାମ ସେ କରୁଥାଏ,
 ବାତି ବାଇଗଣ ପତର ଫଳକୁ
 ଖାଏ ଯହିଁ ଯାହା ପାଏ ।

---

୧୪ ହାତୀ ।

ଇଲ ମିଲ ଶିଲକାତି	ରାଜାଘର ପାଟହାତୀ,
ଅଖି ଛୋଟ ବଡ଼ କାନ	ହାତୀ ବଡ଼ ବଳବାନ ।
ହାତୀ ଖାଏ ବରତାଳ	ଭେଇଁ ପାରେ ନାହିଁ ନାଲ,
ହାତୀ ବନସ୍ତରେ ଥାଏ	ସେଣେ ଇଛା ଭେଣେ ଯାଏ ।
ଏବେ ତାର ନାହିଁ କାରୁ	ପିଠିରେ ବସିବେ ବାରୁ,
ପଶୁ ମଧ୍ୟେ ବଡ଼ ହାତୀ	ତା ଠାରୁ ବଡ଼ ନାହାନ୍ତି

---

୧୫ କାଉ ।

କାଉ ରବି ରୁଉ ରୁଉ	ପ୍ରଭାତୁଁ ମୋତେ ଜଗାଉ
ମୋ ଉଠବା ଅଗୁଁ କାଉ	କେତେ ଅଡ଼େ ବୁଲିଯାଉ ।
ବଗିଚାର ଘୋଳ ଘୋଳ	ଖାଇଁ ତୁ ମେଘାଉ ଭୋଳ ।
ଘୋଳ ଘୋଳ ଲାଟ ମାରୁ	ହୁତ ସାଧୁ ତୁ ଅମର ।
ହେଁସ ଧାନ ଯେତେ ଖାଉ	ତେତେ ତୁ ଘୋଷାଉ ଥାଉ ।
ମନ ଭୋର ଏହି ଭାବ	ପଳା ତୁ ଆଉ ନ ରାବ ।

୧୭ ବାଉ ।

ଢେଙ୍କା ତାଳରେ ପତର ଅଗରେ
 ଝୁଲୁଅଛି ବାଉ ବସା,
 ବାଉ ଚଢ଼ାଇଛି ଛୋଟ ସିନା ଭାଇ
 ତା ବୁଦ୍ଧି ବଡ଼ ସରସା ।
 ହାତ ନାହିଁ ତାର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ରେ
 ଯୋଡ଼ିଏ ଗୋଡ଼ ମାତର,
 ବସର ନେଇ ସେ କାଠି କୁଟା ଦାସ
 ସିଇଁଛି ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ।
 ତା ଉପରେ ପୁଣି କୋଠରୀ ତୋଳିଛି
 ତମ୍ବା ହୁଅ ରଖିବାକୁ,
 କେଡ଼େ ଛୋଟ ପୁଣି କେଡ଼େ ବୁଦ୍ଧିମାନ
 ଗଢ଼ିଛି ପ୍ରଭୁ ତାହାକୁ ।
 ବସି ସିଉଁଥାଏ ଦରକ ବୁଢ଼ା ରେ
 ଝୁଲୁଁ ସିଉଁଥାଏ ବାଉ,
 ଝଡ଼ିବତାସକୁ ଡର ସିନା ତାର
 କାହାକୁ ଡରେ ସେ ଅଉ ?

୧୭ କୋକିଳ ।

(ଅଭିଜାତ ଦେବ)

ମନୁଏ କାହାର ସ୍ବର ?
 କୋକିଳର ସ୍ବର ଏହା ସୁମନୋହର
 ଥିବୁ ଜାହିଁ କୋକିଳ ?
 ଅମୃତାଳେ ଥିବୁ ଯହିଁ ଯଦି ଗହଳ ।

ଏତ ନ ସିଲ ଆଗେ ?

ବସନ୍ତ ବଡ଼ରେ ଆସେ ତାହାରି ସଙ୍ଗେ ।

ରୂପ ନୁହେଁତ ଭଲ ?

ରୂପେ କଣ ଅଛି ଜାଣ ଗୁଣ ଅସଲ ।

ପକ୍ଷୀ ଯିବୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ ?

ତୋ ସଙ୍ଗେ କି ଦରକାର ଉଡ଼ିବି ରଙ୍ଗେ ।

ଉଡ଼ି ପାଉ କି ଫଳ ?

ମନସ୍ତୁଣେ ଦେଖେ ନାନା ବେଶ ସକଳ ।

ପକ୍ଷୀ ହାବୁ କିପାଇଁ ?

ହାବ ହଲେ ଗୁଣ ଗାଏଁ ଜଗତପାଇଁ ।

୧୮ ହଂସ ।

ଗୋଡ଼ ଅଳ୍ପ ହଳଦୀୟା

ଧଳା ତୋର ପର,

ଗୋଡ଼ ଶେଷ ବେଳେ ଲମ୍ବ

ରୂପ ମନୋହର ।

ଶୁଭ୍ର ହଳ ହଳ ସେଇ

ଭଲ ଦିଶେ ନାହିଁ,

ତୋ ଅଙ୍ଗୁଳ ଯୋଡ଼ା ସେଇ

ପହଁରିବା ପାଇଁ ।

ଖାଉ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା ରେ

ରହୁ ଜଳ ସ୍ଥଳେ,

ଶୁଭ୍ର ପହଁରୁ ଦଉଡ଼ୁ

ଭେଣା ବିସ୍ତ ବଳେ ।

ଶୁମ୍ଭ ପରି ତୋ ଅଙ୍ଗ

ଦିଶେ କି ସୁନ୍ଦର,

ଲେଖିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ

ମୋତେ ତୋର ପର ।

୧୯ ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୂଷା ।

ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୂଷା ରେ	ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୂଷା ।
ଛେର କୋଟରେ	ତୋଳିଛୁ ବସା ।
ବଡ଼ ମନ ତୋର	ଖେଳିବା ପାଇଁ,
ଏ ଡାଳେ ସେ ଡାଳେ	ବୁଲୁଛୁ ଧାଇଁ ।
ଖେଳୁ ଖେଳୁ ସର-	ଯାଉଛି ବେଳ,
ସବୁବେଳେ ତୋତେ	ଲୁଗିଛି ଗୋଲ ।
କଅଣ ଖାଇବୁ	କେବେ ନ ଭୁବୁ,
ଖେଳିଲେ କି ପେଟ	ପୂରିବ ବାବୁ ।
ହସି କହେ ମୂଷା	ଶୁଣ ରେ ଭାଇ !
ବହୁତ ରଖିଛି	ଖାଇବା ପାଇଁ ।
କାମ ବେଳେ କାମ	କରେ ମୁଁ କଷି,
କଟାଏ ଏ ବେଳ	ମୁଁ ଖେଳି ବସି ।
ଯେ ବେଳେ ଯେ କାମ	ତାହା ଯେ କରେ,
ଦିନ କଟାଏ ସେ	ଅତି ସୁଖରେ ।

୨୦ ହଳଦାବସନ୍ତ ।

ହଳଦାବସନ୍ତ	ବସନ୍ତକାଳେ,
ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥାଏ	ଗଛର ଡାଳେ ।
ହଳଦାୟା ଦିଶେ	ପର ତାହାର,
ଛଣି, ଯୋରସର	ଫୁଲ ପ୍ରକାର ।
ଶୀତ ବରଷାରେ	ଥାଉ ତୁ କାହିଁ ?
ବସନ୍ତ ବଡ଼ରେ	ଆସୁ ତୁ ଧାଇଁ ।
ବସନ୍ତର ଶେଷେ	ତୁ ଉଡ଼ି ଯାଉ,
ସବୁଦିନେ ତାହା	ସଙ୍ଗରେ ଥାଉ ।

(୧୪)

୨୧ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ଏ ଆକାଶ ମୋର ବାସ

ମୋତେ ଦେଖ ଦିନବେଳେ,

ମୋ ଆଲୋକ ମୋ କରଣ

ପଡ଼ଇ ସକଳ ସ୍ଥଳେ ।

ମୋ ଆଲୋକ ତେଜ ପାଇ

ବହୁଅଛି ଏ ଜଗତ,

ମୁହିଁ ସୃଷ୍ଟି କରେଁ ମେଘ

ଭଲ ଏ ମିଛ କି ସତ ।

ମୋ ଯୋଗୁଁ ପବନ ବହେ

ଗଜା ଦିଏ ବାଜମାନ,

ମୋ ଯୋଗୁଁ ବହୁଛି ସର୍ବେ

ଏ କଥା ନୁହଇ ଅନ ।

---

୨୨ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।

ଶୀତଳ ପବନ

ବହୁଛି ଧୀରେ

ପକ୍ଷୀଏ ଶବ୍ଦ

ମନ୍ଦୁର ସ୍ଵରେ ।

ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବଜ୍ର

ପେଣ୍ଠ ସମାନ

ଦିଶୁଁ ଦିଶୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ

ହେଉଛି ସାନ ।

ଦ୍ଵିପ୍ରହରେ ଦିଶେ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାନ,

ମାତ୍ର ଖରା ବଜ୍ର

ହୁଅଇ ଟାଣ ।

ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ
ବଢ଼ୁଅଛି, ଖରା
ସମାନ ଉଦୟ
ଦିଗରେ କେବଳ

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେନେ,
ନଈର ତେଜେ
ଅସ୍ତ ଘଟନା,
ବିରୋଧ ସିନା ।

୨୩ ମେଘ ।

କଳା ମେଘ ଟୋପା ଟୋପା ଜଳ ବରଷୁଛି	
ପବନ କେମନ୍ତ ଭଲ	ଶୀତଳ ଲାଗୁଛି ।
ଶବଦ ଶୁଭୁଛି ଶୁଣ	ଟପର ଟପର,
ଗୁଳରୁ ବହୁଛି ଧାର	ହୋଇ ଝର ଝର ।
ଭୂଇଁ ରେବି ଯାଉଅଛି	ପାଣି ସବୁ ଗତି,
ନାଳରେ ବହୁଛି ପ୍ରୋତ	ଦେଖ ହେ କପର ।
କୂଟା, କାଠି, ପତ୍ର କେତେ	ନେଉଛି ଭସାଇ,
ନେଉଅଛି ଧୂଳି ମାଟି	ଦାଣ୍ଡ ଥୋଇ ଧାଇଁ ।

୨୪ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ।

ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଲତା ଦେଖ	ଖେଳେ ନୀଳାକାଶେ
ତାର ଶୋଭା ଦେଖାଏ ସେ	ସ୍ପଷ୍ଟ ସକାଶେ ।
ଲହ, ଲହ ବଙ୍କା, ବଙ୍କା	ହୋଇ କି ସୁନ୍ଦର,
କଳାମେଘ ଉପରେ ସେ	ଗୁଲୁଥାଏ ଖର ।
କାହିଁ ଅସେ କାହିଁ ଯାଏ	ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ,
ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ	ଦିଏ ତମକାଇ ।

୨୫ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।

ଖରା କରୁଥିଲୁ ମେଘ ବରଷୁଛି,
 ଦେଖ ଦେଖ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ,
 କେମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର କିଏ କାହିଁଗର
 କହ, ନ ଯିବଟି ମନୁ ।
 ନୀଳଆକାଶରେ କଳାମେଘ ଧରେ
 ପୁବ ବା ପହିମଭାଗେ,
 ଯେକାଳ ପାଇଁ ତୋତେ ମୁଁ ଦେଖାଇଁ
 ଥାଉ ତୁ ପୂର୍ବର ଅଗେ ।
 ରକ୍ତ, ନୀଳ, ପୀତ ନାରଙ୍ଗି, ହରିତ
 ବାଇଗଣି ବର୍ଣ୍ଣମାନ,
 ତୋର ଶୋଭା ସିନା ବଢ଼ାଉ ଅଛନ୍ତି
 ଅଉ କେ ତୋର ସମାନ ?

୨୬ ଦିଗ ।

ପୂର୍ବ ଯେଉଁ ଅଡ଼େ ଭାଉ	ଦେଖ ପ୍ରଭାତରେ,
ପୂରୁବ ସେ ଦିଗ ନାମ	ରଖ ହେ ମନରେ ।
ପୂରୁବକୁ ମୁଖ କରି	ହାତ ସିଧା କରି,
ଜାହାଣେ ଦକ୍ଷିଣ ହେବ	ବାମକୁ ଉତ୍ତର,
ପଛ ଅଡ଼େ ଯେଉଁ ଦିଗ	ତା ନାମ ପହିମ,
ବୃତ୍ତ ଦିଗ ନାମ ମନେ—	ରଖ ଆହେ ଭ୍ରମ ।
ପୂର୍ବ ପୂର୍ବେ ଥିଲେ ଛାଇ	ପଡ଼େ ପହିମରେ,
ପଡ଼ିଛି ପୂର୍ବକୁ ଛାଇ	ପୂର୍ବ କେଉଁ ଅଡ଼େ ?
ଛାଇ ଦେଖି ଦିଗ ନାମ	ପାରିବ କି କହି ?
ଅକାରରେ କିପାଁ ଭାଉ	ଛାଇ ନ ପଡ଼ଇ ?

୨୭ ପ୍ରାବନ୍ଧକର୍ମ ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ସକାଳେ ମୁଁ ଉଠିବି,	ନିଜେ ଦାନୁ ଘଷିବି ।
ପୀଠା, ଜଳଖିଆ ଖାଇ	ବାହାରେ ବୁଲିବି ଯାଇ ।
ଦେହେଁ ଲୁଗା ଶୀତବାୟୁ	ବଢ଼ାଇବି ପରମାୟୁ ।
କା, କା, ରବି କାକ,	ବୁଲୁଅଛି ସାହୁ ଯାକ ।
ଦେଖ ପୁରୁଷ ଗଗନ,	କେଡ଼େ ଲୋହୁତ ବରଣ ।
ଉଇଁ ଲୁଗା ପୂର୍ବ୍ୟ ଭାଇ,	ବୁଲିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ ।
ଫେର ନ କରି ମଠ	ଯାଇ ପଡ଼ିବା ପାଠ ।

୨୮ ରେଖା ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ସରଳ ମୋ ଦୁଇ ବାହୁ	ସରଳ ଅଙ୍ଗୁଳି,
ତାଠାରୁ ସରଳ ବେଶି	ମୋର ପେନସିଲ ।
ଅସ୍ଥାରେ ଥୋଇଛି ହାତ	କୁଟିଳ ହୋଇଛି,
ଏ ମୋର ପତାକା ଦେଖ	ଧୀରେ ଦୋହଲୁଛି ।
ସରଳ ଏହାର ଦଣ୍ଡ	କୁଟିଳ ତା କନା,
ବନ୍ଧ ଏ ଧନୁର ବାଣ	ଦ୍ବିଜୟା ଚନ୍ଦ୍ରମା ।
ପଡ଼ା ଶେଷେ ଏକଧାଡ଼ି	ହୋଇ ଠିଆ ହେବା,
ଗୁରୁକୁ ଜୁହାର କରି	ଧୀରେ ଗୁଲି ଯିବା ।

୨୯ ଛଣିପୁଲ ।

ପୀତ ଛଣିପୁଲ ଭଲ କେ ଦେଖିବ ଆସ,
 କେଡ଼େ ମନୋହର ଶୋଭା କରୁଛି ପ୍ରକାଶ ।
 କାଳିଆ ଭ୍ରମରଟିଏ ଗୁଣ୍ଡ, ଗୁଣ୍ଡ ସ୍ଵରେ,
 ଏକ ପୁଲୁଁ ଉଡ଼ି ବସୁ— ଅଛି ଅନ୍ୟ ପରେ ।
 ବଗିଚାରେ ଅନ୍ୟ ପୁଲ ଅଛି ସିନା ପୁଟି,
 ଏହା ରୂପ ସଙ୍ଗେ କହ ସମାନ କେଉଁଟି ।
 ପୁଲ ମନୋହର ପୁଣି ଗଛ ଉପକାଶ,
 ଏହା ଗଛୁଁ ଝୋଟ ମିଳେ ତହିଁ ଲୁହ ଭାସ ।

---

୩୦ କଞ୍ଚନପୁଲ ।

ରେ ମୋର କଞ୍ଚନପୁଲ ଝୁଲୁ କେତେ ଗଛଡାଳେ ?
 ଝୁଲୁଁ ଝୁଲୁଁ ପଡ଼ୁଛୁ ତୁ ପବନ ବହିବା କାଳେ ।
 ସବୁଦିନେ ଶୋଭା ତୋର ରହୁବନା ଏହିପରି,
 କିଛି ହେଲେ ଫଳଟିର ପାଖୁଡ଼ା ପଡ଼ିବ ଝଡ଼ି ।

---

୩୧ ବରଗଛ ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ମୋଟ ବରଗଛ ଯୋଡ଼ିଏ ଭାଳରେ
 ବହୁତ ଭାଳିଆ ଭାର,
 ପତର ଗୁଡ଼ିକ ଭେପଟା ଭେପଟା
 ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ।
 ଫଳମାନ ଭାର ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜିକିୟା
 ଶେଷ ଶେଷ ସିନା କଣେ,

କେତେ ମନୋହର   ରଙ୍ଗ ତାହାର ରେ
    ଘୋଡ଼ିଲାର ମାଳା କି ସେ ?
 ବରଗଛ ମୂଳେ   ଛାଇ ବହୁତ ରେ
    ପଦ ଗହଳିୟା ତାର,
 ଖରା ବର୍ଷା ସହ   କେତେ ଛାଇ ଦେଇ
    କରୁଥାନ୍ତି ଉପକାର ।
 ଜାହାଁ ଲମ୍ବି ଅଛି   ସେଉଁ ଓର ତହିଁ
    ଝୁଲୁଥାଅ ମନସ୍ତେ,
 ହାତ ପେବେ ଛାଇ   ଖସଇ ଯିବ ରେ
    ପଡ଼ିଯିବୁ ମହାଦୁଃଖେ ।

---

୩) (ବର୍ଷାକାଳରେ) ଉଦ୍ୟାନ ଭ୍ରମଣ ।

ଅସ ଅହେ ଭାଇମାନେ	ବୁଲିବାକୁ ଯିବା,
ବରଷା କାଳର ଶୋଭା	କେମନ୍ତ ଦେଖିବା ।
ଦେଖ ଭାଇ ପଡ଼ିଆରେ	ବଢ଼ି ସବୁଜ ଘାସ,
କେତେ ମନୋହର ଶୋଭା	କରୁଛି ପ୍ରକାଶ ।
ବଗିଚାରେ ଜହ୍ନି, ଭେଣ୍ଟି	କାକୁଡ଼ି ଛତାଣା,
ମକା, ଛଣି, ବାଜରା ଏ	ମନୋହର ସିନା ।
ଡେଙ୍ଗା ତାଳଗଛେ ଦେଖ	କେତେ ତାଳ ବାନ୍ତି,
ଏହା ମଣ୍ଡ ଧରି ତାଳ-	ପିଠା ଖାଅ ରାଜି ।
ଅତି, ଅମଡ଼ା, ଜାମୁର	ଗଛେ ଦେଖ ଫଳ,
ପାଚିଲା ପିଞ୍ଜୁଳି, ଜାମୁ	ଖାଇବାକୁ ଭଲ ।
ପୀଢ଼ାରେ ଦେଖ ରେ ଲଉ	ବୋଇତାଡ଼ି ଗଛ,

ମଞ୍ଚାରେ କାକୁଡ଼ି ବାଡ଼େ	ଜନ୍ମି ଫୁଲ ଗଛ ।
ବିଲରେ ଧାନକିଆର	ପୁରୁଷ ଜଳରେ,
ବହୁଡ଼ୁଛୁ କ୍ଷେତ ଗୁଣୀ	ମହାହରଷରେ ।
ଶରାଦେଜ କମିଅଛୁ	ବହୁଅଛୁ ଗଛ,
ବଡ଼ ସେ ଭିକାର ଭାଇ	ଆଉ ସବୁ ପଛ ।

---

୩୩ ଭାଳ ଲଗାଇବା ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ସାବଳରେ ଗାତ ଖୋଳ	ଯୋଡ଼ିଦିଏ ଭାଳ,
ତାର ମୂଳେ ଜଳ ଦିଏ	ଘରୁଁ ଆଣି ଭାଳ !
ତୁଇଁ ରସ ଶେଷି ଭାଳ	କ୍ରମେ ଚେର ଦେଲା,
ଭାଳ, ପଦ କୁଆଁ ଦେଇ	କ୍ରମେ ବଡ଼ ହେଲା ।
ନିତି ଭାଳ ବଢ଼ୁଥାଏ	ଧରୁଥାଏ କଡ଼,
କ୍ରମେ କଡ଼ ବଢ଼ି ଫୁଲ	ଫୁଟେ କି ସୁନ୍ଦର ।

---

୩୪ ବାଣି କଟା ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ଝୁଲୁଅଛି ଝୋଟଗୋଛ	ଦେଖ ଲମ୍ବ ହୋଇ,
ବସିଅଛି ତା ପାଖରେ	ଟାକୁଆଟି ନେଇ ।
ଝିଙ୍କି ଦେଇ ଝୋଟ ଟାଣି	ଯୋଡ଼ି ଦିଏ ବାଣି ।
ଟାକୁଆ ବୁଲାଇ ବୁଡ଼ା	ପାଗ ଦିଏ ଟାଣି ।
ବେଳ ହୋଇଗଲେ ବୁଡ଼ା	ଉପରକୁ ଚଢ଼ି,
ଗୁଲେ ଖେସିଝୋଟ ଯାଏ	ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ।

୩୫ ଧାନ କଟା ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ପାଚିଲା ଧାନକିଆର	ଦଶେ କି ସୁନ୍ଦର,
ଦାଆ ଧରି ନଇଁ ପଡ଼ି	କାଟେ ଚର ଚର ।
ହଳା ପରେ ହଳା ରଖେ	ବଡ଼ ବଡ଼ କରି,
କି ସୁନ୍ଦର ପଡ଼ିଅଛି	ପାଇ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ।
କଷି କଷି ବଜା ବାଜି	ଗୋଛ ନେଇ ମୁଣ୍ଡେ,
ତର ତର ଚାଲିଯାଏ	ଖାଇବାକୁ ଗୁଣ୍ଡେ ।
ବର୍ଷଯାକ ଖଟି ଯେତେ	କଷୁ ପାଇଥାଏ,
ଧାନଖଳା ଦେଖି ଚାଷୀ	ସବୁ ଭୁଲି ଯାଏ ।

୩୬ ଶେଣା-ଖେଳା ।

ଶେଣା ଧରି ପାଣି ବାହୁଁ,
 ନଇଁ ପଡ଼ି ସିବା ହେଉଁ ।
 ପାଣି ମାଡ଼ି ଯାଏ ବିଲ,
 ସେତ ଥିଲେ ସମତୁଲ ।
 ଟେକା ଯାଉ—ଛି ତରଳି,
 ଗଛ ଯାଉ—ଅଛି ହଲି ।
 ଭୁଇଁ ଶୋଷୁ—ଅଛି ଜଳ,
 ଗଛକୁସେ ହେବ ବଳ ।
 ଗଛ ବେଗେ ବଢ଼ି ଯିବ,
 ବହୁତ ଫଳ—ଫଳିବ ।
 ବାଇଗଣ ଲଉ ରେ,
 ତରକାର ଖାଉଁ ରେ ।

୩୭ ତେଣୁଖେଳ ।

ବଗିଚାରେ ତେଣୁ ମାରି	ମାଲି ବାହେ ଜଳ,
ଏକ ଭଲ ଅମ୍ବ ଦେଶେ	ପାଣିବୁଢ଼ା କଳ
ବାହା ବାହା ତେଣୁ କଳ	କୁଅଜଳ ନେଇ,
ବଗିଚାରେ ଗଛମୂଳେ	ପାରୁ ଛୁଫି ଦେଇ ।
ଟାଣି ଅଣି ତେଣୁବାଣ	ବୁଢ଼ାଇଣ ଜଳେ,
ଗୁଣ୍ଡେ ଗୁଣ୍ଡେ ଟେକି ଦିଏ	ଉଠାଇଣ ବଳେ ।
ନୋଆ ମୁଣେ ତାଳି ଦିଏ	ମାଡ଼ି ଯାଏ ତଳେ,
ରସ ଶୋଷେ ଚେର, ଗଛ	ବଢ଼ୁଥାଏ ବଳେ ।
ବଢ଼ି ହୋଇ ଗଛମାନ	କେତେ ଫଳ ଧରେ,
ତୋଡ଼ୁଥାଏ ମାଲୀବୁଢ଼ା	ବଢ଼ି ଅନନ୍ଦରେ ।

୩୮ କରତ-ଖେଳ ।

ମୁଣ୍ଡି-କାଠ ଠିଆହୋଇ,
 ଦେଇଛି ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଇ,
 ଦାନୁର କରତ ନେଇ,
 ପଟା ଚିରୁଛି ବଢ଼ାଇ ।
 ଟେଲି ଦେଇ ଟାଣି ଆଣେ,
 ଏ ଭଲ ଉପାୟ ଜାଣେ ।
 କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ୱ କାଟେ ଚର ଚର,
 ଗୁଣ୍ଡି ପଡ଼େ ଝର ଝର ।
 ଦାନୁର କରତ ଧାର,
 ଏଭଳି ଦାନୁ କାହାର ।

୩୯ ପିଅନ୍-ଖେଳ ।

ମୁଁ ଡାକପିଅନ ଆଣି-	ଅଛୁ ଟଙ୍କା ଚିଠି,
ବେଗେଁ ଆସ ବାଣ୍ଟିଦେବି	ଯାହା ଯାର ଅଛୁ ।
ନିଅ ଖବରକାଗଜ	ବଡ଼ ବାବୁଙ୍କର,
ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ ଲିପାପା ଏ	ଅଟଇ ତୁମ୍ଭର ।
ଏ ଖଣି ବେରଙ୍ଗ ଚିଠି	ସନା ଦାସ ନିଅ,
ମାସୁଲ ପଇସା ଭଲ	ବେଗକରି ଦିଅ ।
ଏ କାହାର ମନଅର୍ଡ଼	କିଏ ହରିଦାସ ?
ଲେଖି ନ ଜାଣିଲେ ଭଲ !	ସାକ୍ଷୀ ଦେନି ଆସ ।
ଟିକିଟ କାର୍ଡ ନେବ କିଏ ?	କାର ଦରକାର,
ତେର କାମ ଯିବି ବାବୁ	ଜୁହାର ଜୁହାର ।

୪୦ ବଲ ଫ୍ରୀଡ଼ା ।

ଗଢ଼ି ଗଢ଼ି ଯାଏ ବଲ,
 ଗଢ଼ି ଯାଉଥାଏ ବେଲ
 ଗୋଟିଏ ପାଖ ଯାହାର ଅଛୁ
 ସେହି ଗଢ଼ି ପାରେ ଭଲ ।
 ଲଟାଡ଼ ଚାରିକୋଣିୟା,
 ତା କୋଣ ସବୁ ମୁନିୟା,
 ବୁଅ ପାଖ ତାର ସେ ଗଢ଼ି ନ ପାରି
 ହୋଇ ପାରେ ଏକା ଠିଆ ।
 ବାଉଁଶର ପବ, ନଲ,
 ଏହି ସେ ସୁନାର ପଲ
 ତିନି ପାଖ ତାର ସେ ଗଢ଼ି ପାରଇ
 ହୋଇଣ ଉପର ତଳ ।

୪୧ ବାଜ ଲଗାଇବା ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ବୋଇତାକୁ ବାଜଟିଏ	ପୋତ ଦେଲି ତଳେ,
ମାଟି ପୋଡ଼ି ଉପରକୁ	ଉଠିଲା ସେ ବଳେ ।
ଡଙ୍କ ଦିଟା ମେଲ ଦେଲା	ଦୁଇଆଡ଼େ ଭାଇ,
ପବନରେ ସେ ଦୁଇଟା	ଝୁଲେ ଖସି ଯାଇ ।
ଟେକି ଦେଲି ଉପରକୁ	ମାଡ଼ିଲା ସେ ଚାଲେ,
କି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ	ଫୁଲ ଫଳ ଡାଳେ ।
ନିତି, ନିତି ବଢ଼ି କଷି	ପାକଳ ହୋଇଲା,
ଗଡ଼ିଯାଏ ଗଡ଼ି ଆସେ	ଦେଖ୍ ରେ ଭାଇ ଭଲ ।

୪୨ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା ।

ବସୁଥିଲେ ବନମାଳୀ	ଅଶୁଭର ଦେଇ,
ବଳଦ ଆସିଲା ମାର	ସିଂହ ଯୋଡ଼େ ନେଇ ।
ବେଗେ ଆସିବାରୁ ସେତ	ଗଲୁଣି ଯଳାଇ
ଏବେ ସୁଖେ ଭଜିଥର	ଉଠ ବସ ଭାଇ ।

୪୩ ବାଇଗଣ ।

ମୁହଁତ ବୃକ୍ଷର ଥଳ	ରକ୍ଷା କରୈଁ ବାଜ,
ବହଳ ରସ ଓ ଚୋପା	ଦ୍ଵାରା କରି ସଜ ।
ମୋ ଭିତରେ ବାଜଗଣ	ଥାନ୍ତି ନିର୍ଭୟରେ,
ସେଥିପାଇଁ ପୁଷ୍ପ ମୋଡ଼େ	ରଖେ ଯତନରେ ।

ଶିଶୁକାଳେ ଦଳ ସବୁ	ମୋତେ ବେଢ଼ିଥାଏ,
ମୁଁ ବଡ଼ ହେଲେ ତାହା	ଶୁଣି ଶସି ଯାଏ ।
ମୋର ଜେମ୍ମା ପଦ ଛେ	କଣ୍ଠାରେ ଯଡ଼ିତ,
ମୋର ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇ ତାହା	ସାଧେ ବହୁ ହୁତ ।

---

୪୪ ଧାନ୍ୟ ।

ଦେଖ ଭାଇ ଅମ୍ଭର ଯେ	ପ୍ରଧାନ ଅହାର,
ତୋକ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ	ଧାନ୍ୟ ଦରକାର ।
ଟଙ୍କା ସୁନା ଗାଡ଼ି ଗାଡ଼ି	ଥିଲେ ଭାଇ ଘରେ,
ଧାନ ନ ମିଳିଲେ ସେ କି	ଜୀବ ରଖି ପାରେ ?
ଛର ଦାସଗଛେ ଦେଖ	ଫଳେ ଏହି ଧାନ,
ଅଉଁ କିଏ ଉପକାଶ	ଏହାର ସମାନ ।
ଯତନରେ ଏହା ଚାଷ	କରିବା ସକଳେ,
ମୂଲ ଏ ଅମ୍ଭର ଅନ୍ୟ	ଚାଷ ଏହା ତଳେ ।

---

୪୫ ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା ।

(ଗୋଇଁ ଟେକିବା)

ଗାଆଁ ଠାରୁ ଖାଲ ବଲ,
 ଉପରେ ଉଠୁଛି ବଲ ।
 ବଲ ମୋତେ ଦିଶୁନାହିଁ,
 ଗୋଇଁ ଟେକିଛି ମୁଁ ।
 ବଲ ପୁରିଅଛି ଜଳେ,
 ଗୋଇଁ ପକାଅ ତଳେ ।
 ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବେଙ୍ଗ ଯାଏ,
 କାଟ ପଡ଼ିବ ସେ ଖାଏ ।

୪୭ ଶ୍ରେଣୀଗଠନ ବିଷୟକ ଅଙ୍ଗଭୂମି ।

ସିଦ୍ଧା ହୋଇ ଠିଆ ହୁଅ,
 ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ହୋଇ ରୁହ ।
 ଆଗେ ପଛେ ତାଳି ମାରି,
 ଗଣ ଏକ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଚାରି । ୧ ।
 ଅଣ୍ଟା ପରେ ହାତ ଦେଇ,
 ଚାଲ ଭଲ ନଇଁ ନଇଁ ।
 ବୁଡ଼ା ଚାଲେ ଏହିପରି,
 ହାଟକୁ ସଜବା କର ।
 ବାଟୋଇକୁ ସେ ଦେଖିଲୁ,
 ହାତ ମେଲି ଓଗାଳିଲୁ ।
 ତାର ସଙ୍ଗେ ଗପ୍‌ଗପ୍
 କରି ଚାଲେ ଝପ୍ ଝପ୍ । ୨ ।
 ଦୁଇହାତ ଉପରକୁ ଟେକ,
 ଅଣ୍ଟି ତାହା ଅଣ୍ଟାଠାରେ ରଖ ।
 ଦୁଇହାତ ବେଗେ ସିଦ୍ଧାକର,
 କର ଏହା ପୁଣି ଚାରିଥର । ୩ ।

୪୭ ରସ ।

ମଧୁର ଅଖୁର ରସ	ପାଚିଲା ପନସ
ମହୁ ଚୁଟିନଏ ଶିଶୁ	ହୋଇ ହସ ହସ ।
ଅମଡ଼ା ତେଲୁଲ ଟରା	ବଡ଼ ଖଟା ଲାଗେ,
ପାଟି ପୋଡ଼ିଯାଏ ଲଙ୍କା—	ମରିଚର ଗୁଣେ ।

ଲମ୍ବ କୋଟିଲର ଫଳ	ଅଉ ଚରାଇତା,
ଖାଇବାକୁ ଭଲ ନୁହେଁ	ଲଗେ ସେତ ପିତା ।
କଷା କଷିକଦଳୀ ରେ	କଷା ଲଗେ କେଦ,
ଯେ ଦେବ ମଧୁର ଫଳ	ସେହି ମୋର ବନ୍ଧୁ ।
କର ଏକା ଜାଣିପାରେ	କିଏ ପିତା କଷା,
ସୁଆଦ ବାରିବା ଭାଇ	କରର ବେଉସା ।

---

୪୮ ପଇତ୍ତ ।

ଗଛ ବାହୁଙ୍ଗା ସମ୍ପର୍କ	କାନ୍ଦି ବାହାରଇ,
ବାଦିରେ ଫଳ ଗୁଡ଼ିକ	ସୁନ୍ଦର ଦିଶଇ ।
ଫଳମାନ ଦିଶୁଥାଏ	ସବୁଜ ବରନ,
ତଳେ କେତେ ପଡ଼େ ନାହିଁ	ନ କଲେ ଛେଦନ ।
ଶୀଘ୍ର ଓ ଜଳକୁ ରନ୍ଧା	କରିବା କାରଣ,
ଉପରେ ଥାଏ ବହଳ	ଗୋପା ଅବରଣ ।
ସଢ଼େଇ ଧାରଣ କରେ	ଶୀଘ୍ର ଆଉ ଜଳ,
ବିଚିତ୍ର ବିଧିର ସୃଷ୍ଟି	ନିଉଆର ଫଳ ।

---

୪୯ ସଞ୍ଜକ ।

ପଞ୍ଜିର ସଞ୍ଜକ ଗଢ଼ି	ଯାଉଛି ଶଗଡ଼,
ତା ପଛରେ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି	ଯାଏ ଧଡ଼ ଧଡ଼ ।
ଫଳ, ଫୁଲ, ଧାନ, ରବି—ଶସ୍ୟ ନାନା ଜାତି,	
ଯାଉଛି, ଅସୁଖ ଦେଖ	ତହିଁ ଦିନ ରାତି ।

ଯାଉଛନ୍ତି ଅସୁଛନ୍ତି	ନାନା ଦେଶ ଲୋକ,
ଦିନ ରାତି ସଞ୍ଜରେ	ପଢ଼ିଛୁ ଅଲୋକ ।
ସଞ୍ଜକ ପାଖରେ ଦେଖ	ବସିଛୁ ଦୋକାନ,
କେହି କିଣେ ଜଳଖିଆ	କେବା ଗୁଆ ପାନ ।
ସଞ୍ଜକ ବାଟଟି ଭଲ	ସବୁଦିନ ପାଇଁ,
ଚାଲିଲେ ଶରା ବରଷା	କିଛି ବାଧେ ନାହିଁ ।
ଯେଠାରେ ସଞ୍ଜକ ତହିଁ	ଚାଲିବା ସହଜ,
ସଞ୍ଜକ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନ	ବଡ଼ ଅସହଜ ।
ସଞ୍ଜକତ ରାଜଦାଣ୍ଡ	ସେ କରୁଛନ୍ତି,
ରାଜା ସବୁବେଳେ ପ୍ରଜା	ହୃଦରେ ଅଛନ୍ତି ।

* ୦ ଭଉଁରୀ-ଖେଳ ।

(ଗୀତ ସହ ଅଙ୍ଗଗୁଳନା)

ହାତ ଧରାଧର	ଭଉଁରୀ ଖେଳ,
ଖେଳିବା ଆସ ହେ	ହୋଇଣ ମେଳ
ଧୀରେ ଧୀରେ ବୁଲ	ହାତକୁ ଧରି,
ଖେଳନ୍ତି ଯେପରି	ଚକା ଭଉଁରୀ ॥
ବୁଲୁଁ ବୁଲୁଁ ବେଗେ	ବସିପଡ଼ିବା,
ଉଠି କର ପୁଣି	ପୁଣି ବୁଲିବା ।
ଉଠିବା ବସିବା	ସବେ ଥର ଚାରି,
ଶେଷେ ତାଲି ଦେଇ	ସିବା ବାହାର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ବା :—

ମେଘଦୂତ ଏହି ଶୈଶବ-ଗୀତିକା ଏବଂ କୁମୁଦିନୀ ନାମ୍ନୀ ପୁସ୍ତିକା
ଦ୍ଵୟ କଟକର ନିମ୍ନଲିଖିତ ପୁସ୍ତକାଳୟମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ।—

କଟକ ବାଙ୍କାବଜାରସ୍ଥ ଏଡ଼ିଉୟାର୍ଡ୍ ପ୍ରେସର ପୁସ୍ତକ ଦୋକାନ,
କଟକ ବାଲୁବଜାରସ୍ଥ ଶେଣ୍ଟ ନକର୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ସମିତି
ବୁକ୍ଷ୍ଟଲ ଏବଂ ମାଣିକ୍ଘୋଷ ବଜାରସ୍ଥ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବସୁ
ମହାଶୟଙ୍କ ପୁସ୍ତକାଳୟ ।
